
Afviklingstider for betalinger i Danmark

*Jesper Bakkegaard, Tommy Meng Gladov og Anders Mølgaard Pedersen,
Betalingsformidlingskontoret*

INDLEDNING OG SAMMENFATNING

Når borgere i Danmark betaler med dankort eller overfører penge via netbank, skal bankerne bogføre på kundekonti og udveksle beløb mellem hinanden. Disse betalinger er derfor, modsat kontantbetalinger, forbundet med en vis afviklingstid, der afhænger af indretningen af betalingssystemet. I dag tager det som hovedregel minimum én dag at gennemføre en dankortbetaling eller netbankoverførsel.

En afviklingstid for betalinger på én eller flere dage er utidssvarende, når det via computere og mobiltelefoner er blevet almindeligt at udveksle data med det samme. Desuden er der risiko for, at det vil gøre det vanskeligere at udbrede nye effektive betalingsformer, fx pengeoverførsler via mobiltelefonen, der kræver hurtig afvikling, hvis kunderne skal opleve de fulde fordele.

I flere lande, som Danmark ofte sammenlignes med, er de nationale betalingssystemer de seneste år blevet omlagt, så afviklingstiden for betalinger er nedbragt. Typisk er det i disse lande blevet muligt at gennemføre en betaling inden for samme dag – og i enkelte tilfælde endda omgående – vel at mærke, selv om betaler og modtager er kunder i forskellige banker.

En arbejdsgruppe ledet af Nationalbanken analyserede i 2009 afviklingstiden for betalinger i Danmark. Det skete på anmodning af økonomi- og erhvervsministeren, som af Folketinget var blevet opfordret til at undersøge, hvorfor afviklingstiderne i Danmark var længere end i Holland og Storbritannien. Arbejdet mandede ud i en rapport med anbefalinger, der kunne føre til en hurtigere betalingsafvikling.

Bankernes brancheorganisation, Finansrådet, har siden vurderet, at den fordyrelse af infrastrukturen, som anbefalingerne vil medføre, ikke står mål med gevinsten for kunderne. Nationalbanken har derfor besluttet, at arbejdsgruppen skal fortsætte og inden udgangen af i år udarbejde et beslutningsgrundlag med konkrete tiltag, der kan reducere afviklingstiden for betalinger i Danmark.

BETALINGSAFVIKLING I DANMARK

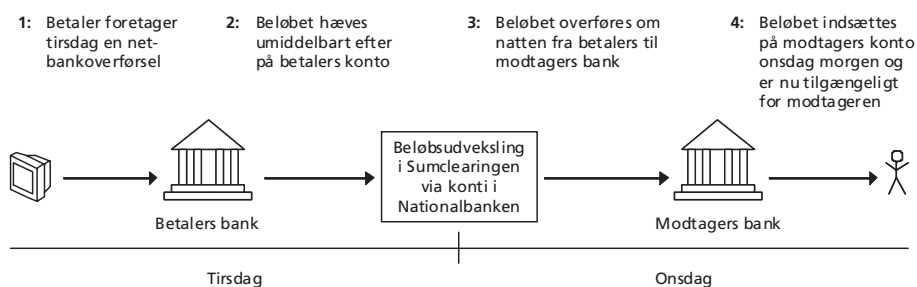
Når en borger i Danmark betaler en regning ved at lave en overførsel fra sin netbank, kan forløbet beskrives i følgende trin, jf. figur 1:

1. *Betalingen foretages.* I sin netbank indtaster borgeren, dvs. betaler, beløb, modtagers kontonummer og eventuelt betalingsdato. Hvis der er tale om et indbetalingskort, skal betaler i stedet for et kontonummer anføre en kode, som identificerer betalingen. Endelig skal betaler typisk bekræfte overførslen ved en personlig kode.
2. *Beløbet hæves på betalers konto.* Hvis overførslen foretages på en hverdag, fx tirsdag som i figur 1, vil det ske umiddelbart efter, at betaler har bekræftet overførslen. Betalers bank vil i praksis overføre det hævede beløb til en særlig konto, en såkaldt mellemregningskonto, som betaler ikke kan råde over.
3. *Beløbet overføres fra betalers til modtagers bank.* Det foregår i betalingssystemet Sumclearingen, jf. boks 1. Her opsamles dagens betalinger, inden der om natten udveksles penge mellem bankerne. Beløbet fra en betaling foretaget tirsdag vil således blive overført fra betalers til modtagers bank natten mellem tirsdag og onsdag.
4. *Beløbet indsættes på modtagers konto.* Det sker morgenen efter, at pengene er overført til modtagers bank i nattens afvikling. Beløbet fra en netbankoverførsel foretaget tirsdag vil derfor blive indsat på modtagers konto onsdag. Modtager kan herefter råde over pengene, og betalingen er afsluttet.

Udvekslingen af penge mellem bankerne i Sumclearingen foregår på konti i Nationalbanken. Det reducerer de samlede risici ved afviklingen af betalinger og er i overensstemmelse med internationale standarder.

EN NETBANKOVERFØRSEL I DANMARK TRIN FOR TRIN

Figur 1

Anm.: Det antages, at betalingen foretages tirsdag inden kl. 18.00, der er det tidligste skæringstidspunkt for netbankoverførsler til afvikling natten mellem tirsdag og onsdag.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Nationalbanken har den samme rolle ved afvikling af værdipapirhandler i Danmark.

Hvis betaler og modtager er kunder i samme bank, udgår i sagens natur det tredje trin. Banken vil så normalt med det samme hæve pengene

SUMCLEARINGEN

Boks 1

Sumclearingen er det danske system til at afvikle betalinger som kortbetalinger, konto-til-konto-overførsler og overførsler via Betalingsservice. Systemet ejes af Finansrådet, mens Nets (det tidligere PBS) varetager driften. Sumclearingen havde ved udgangen af 2010 133 deltagere, der alle var banker. En del af dem deltog indirekte ved at lade pengeudvekslingen ske via en anden bank.

I Sumclearingen opsamles dagens betalinger i to adskilte forløb, kaldet delclearinger. I den ene, den dokumentløse clearing, foregår det decentralt i bankerne. Her indgår betalinger foretaget af bankernes egne kunder, fx konto-til-konto-overførsler, inkl. netbankoverførsler, afregning af indbetalingskort, kontanthævninger i pengeautomater og checkbetalinger.

I den anden delclearing, PBS-clearingen, opsamles betalingerne centralt i Nets. Den omfatter betalinger med Nets' egne produkter og andre betalinger, som Nets formidler. Det drejer sig primært om dankortbetalinger, overførsler via Betalingsservice, LeverandørService og Overførselsservice samt betalinger med internationale betalingskort.

Ved dagens slutning opgøres bankernes betalingsforpligtelser over for hinanden. Det sker først for den dokumentløse clearing og PBS-clearingen separat og derefter for de to delclearinger lagt sammen. For hver bank fås dermed et samlet beløb, som den enten skal afgive eller modtage fra alle andre banker. Det er den enkelte banks nettoposition i Sumclearingen.

Udvekslingen af nettopositioner mellem bankerne foregår på konti i Nationalbanken. Det sker som hovedregel i én samlet afvikling om natten kl. 01.30. Forinden har bankerne reserveret penge til afviklingen, eventuelt ved at benytte sig af deres mulighed for at låne i Nationalbanken, enten i form af pengepolitiske lån eller lån inden for dagen, mod sikkerhed.

Antallet og værdien af betalinger, der blev afviklet i Sumclearingen i 2010, er vist i tabel 1. Dankortbetalinger tegnede sig for det største antal, mens konto-til-konto-overførsler og betalinger ved hjælp af indbetalingskort stod for den største værdi. Det dækker bl.a. over statslige betalinger, fx bloktilskud til kommunerne og virksomhedernes momsbetalinger.

BETALINGER AFVIKLET I SUMCLEARINGEN I 2010

Tabel 1

	Antal (mio.)	Værdi (mia. kr.)
Dankort, VisaDankort og hævekort	938,4	329,3
Betalingsservice og LeverandørService	188,1	591,2
Internationale betalingskort	185,8	71,9
Konto-til-konto-overførsler	175,1	3.241,4
Indbetalingskort	114,9	1.161,6
Checks	5,2	131,8
I alt	1.607,5	5.527,3

Kilde: Finansrådet og Nets.

på betalers konto og indsætte dem på modtagers konto, dvs. overførslen afvikles omgående. I det følgende forudsættes det, at betaler og modtager er kunder i forskellige banker.

Hvis en netbankoverførsel skal indgå i nattens afvikling, skal den foretages før et skæringstidspunkt, der varierer mellem kl. 18.00 og kl. 21.00 afhængig af betalers bank. En overførsel udført tirsdag kl. 22.00 vil således blive hævet på betalers konto onsdag, afviklet natten mellem onsdag og torsdag og indsat på modtagers konto torsdag.

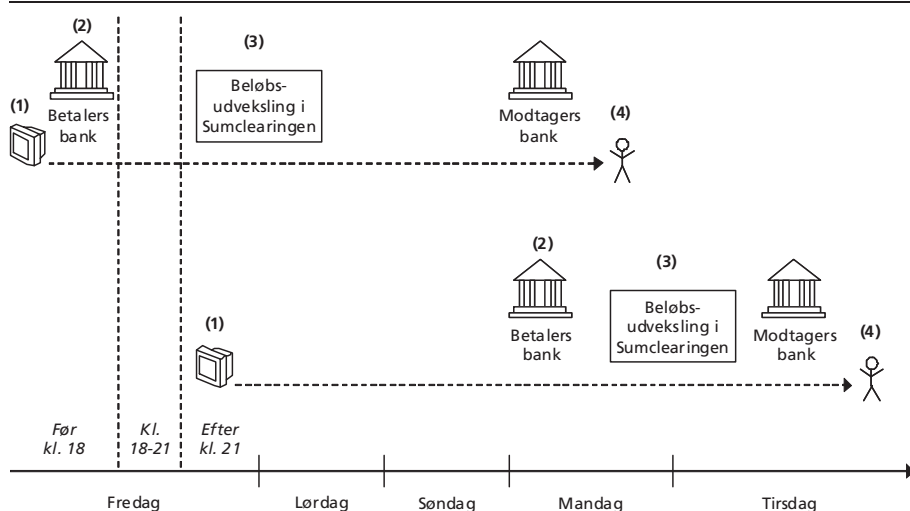
I forbindelse med weekender er afviklingstiden længere end én dag, jf. figur 2. En overførsel foretaget fredag inden kl. 18.00 vil blive hævet på betalers konto samme dag og afviklet i Sumclearingen natten mellem fredag og lørdag. Beløbet vil dog først blive indsat på modtagers konto mandag, hvilket giver en afviklingstid på 3 dage.

Hvis overførslen foretages fredag efter kl. 21.00, lørdag eller søndag, vil pengene typisk blive hævet på betalers konto mandag. Beløbet vil herefter blive udvekslet mellem betalers og modtagers bank natten mellem mandag og tirsdag og indsat på modtagers konto tirsdag. I det tilfælde er afviklingstiden 2-4 dage.

Helligdage forlænger afviklingstiden for netbankoverførsler. Fx vil en netbankoverførsel foretaget onsdagen før skærtorsdag, efter kl. 21, blive hævet på betalers konto tirsdag efter påske, afviklet i Sumclearingen natten mellem tirsdag og onsdag og indsat på modtagers konto onsdag. Det giver en afviklingstid på 7 dage.

EN NETBANKOVERFØRSEL UDFØRT I FORBINDELSE MED EN WEEKEND

Figur 2

Anm.: (1) Betaler foretager en netbankoverførsel, (2) betalers bank hæver beløbet på betalers konto, (3) bankerne udveksler penge i Sumclearingen via deres konti i Nationalbanken, og (4) beløbet indsættes på modtagers konto.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

AFVIKLINGSTIDER FOR NETBANKOVERFØRSLER						Tabel 2
Overførsel foretages	Før skæringstidspunkt			Efter skæringstidspunkt		
	Beløb hæves	Beløb indsættes	Afviklingstid (dage)	Beløb hæves	Beløb indsættes	Afviklingstid (dage)
Mandag	Man.	Tirs.	1	Tirs.	Ons.	2
Tirsdag	Tirs.	Ons.	1	Ons.	Tors.	2
Onsdag	Ons.	Tors.	1	Tors.	Fre.	2
Torsdag	Tors.	Fre.	1	Fre.	Man.	4
Fredag	Fre.	Man.	3	Man.	Tirs.	4
Lørdag	Man.	Tirs.	3	Man.	Tirs.	3
Søndag	Man.	Tirs.	2	Man.	Tirs.	2
Torsdag før store bededag	Tors.	Man	4	Man.	Tirs.	5
Onsdag før skærtorsdag	Ons.	Tirs.	6	Tirs.	Ons.	7
Onsdag før Kristi himmelfartsdag ..	Ons.	Man.	5	Man.	Tirs.	6
Fredag før pinse	Fre.	Tirs.	4	Tirs.	Ons.	5

Anm.: Tabellen viser, hvornår beløbet hæves på betalers konto og indsættes på modtagers konto samt afviklingstiden for netbankoverførsler udført på forskellige dage, inkl. i forbindelse med udvalgte helligdage. Skæringstidspunktet kan variere mellem kl. 18.00 og kl. 21.00 afhængig af betalers bank. På lørdage og søndage er tidspunktet for overførslen uden betydning, idet den normalt hæves på betalers konto mandag og indsættes på modtagers konto tirsdag. Afviklingstiden for overførsler udført i forbindelse med Kristi himmelfartsdag og pinse kan forlænges yderligere, hvis grundlovsdag falder på en hverdag omkring disse helligdage.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Tabel 2 indeholder en samlet oversigt over afviklingstider for netbankoverførsler foretaget på hver af ugens dage og udvalgte helligdage.

For dankortbetalinger er forløbet i dag grundlæggende det samme som beskrevet ovenfor. Hvis en kunde betaler med dankort i en forretning tirsdag inden midnat, vil beløbet blive hævet på kundens bankkonto samme dag. Derefter vil det indgå i afviklingen samme nat og blive indsat på forretningens bankkonto onsdag.

Procedurerne for at bogføre dankortbetalinger blev omlagt i efteråret 2009. Tidligere blev pengene først hævet på kundens konto dagen efter, at betalingen var foretaget, dvs. onsdag, hvis betalingen var sket tirsdag. Ændringen skal ses i lyset af nye regler for rentetilskrivning i forbindelse med betalinger, jf. nedenfor.

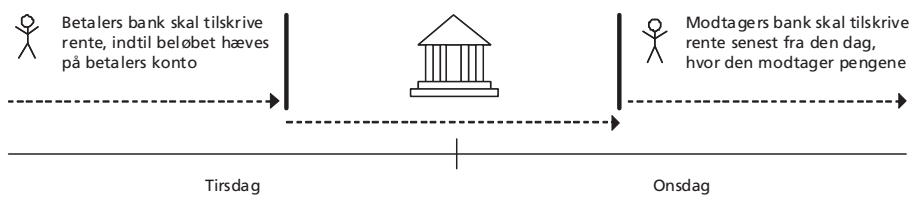
Tilskrivning af rente

Afviklingstiden for en betaling har betydning for kundernes tab af rente på det overførte beløb. I Danmark er bankernes rentetilskrivning ved betalinger reguleret i lov om betalingstjenester, der trådte i kraft 1. november 2009 og gennemførte det såkaldte betalingstjenestedirektiv.¹ Før da var der ikke lovgivning på dette område i Danmark.

¹ Se Anders Molgaard Pedersen, Betalingstjenestedirektivet, Danmarks Nationalbank, *Kvartaloversigt*, 3. kvartal 2007.

BESTEMMELSER OM RENTETILSKRIVNING I LOV OM BETALINGSTJENESTER

Figur 3

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Bestemmelserne i loven fastslår, at betalers bank ikke må ophøre med at beregne rente før den dag, hvor pengene hæves på betalers konto, jf. figur 3. Tilsvarende skal modtagers bank begynde at tilskrive rente senest fra den dag, hvor den selv modtager pengene og normalt vil indsætte dem på modtagers konto.

Hvis pengene, som i figur 3, hæves på betalers konto tirsdag, skal betalers bank således tilskrive betaler rente frem til tirsdag. Tilsvarende skal modtagers bank, der modtager pengene onsdag, begynde at tilskrive modtager rente senest onsdag. Ingen af de to banker behøver dog at tilskrive kunderne rente fra tirsdag til onsdag.

Disse bestemmelser begrænser antallet af dage, hvor kunderne mister rente ved betalinger. I praksis vil kunderne kun miste rente for perioden, fra pengene hæves på betalers konto, til de indsættes på modtagers konto. Som det fremgår af tabel 2, er denne periode normalt én dag, medmindre betalingen foretages sent torsdag, fredag før skæringstidspunktet eller før helligdage, hvor den kan være flere dage.

Den mistede rente kan betragtes som et tab for betalingsmodtager. Hvis der fx er betalt for et varekøb med dankort tirsdag, får kunden tilskrevet rente frem til denne dag. Forretningen modtager dog først penge og får tilskrevet rente onsdag, dvs. dagen efter, at varerne er solgt.

Eksemplet med en dankortbetaling tirsdag kan også bruges til at forklare konsekvenserne, hvis bogføringen af disse betalinger ikke var omlagt i efteråret 2009. Tidligere blev pengene for en sådan betaling først hævet på betalers konto onsdag, men banken ophørte normalt med at tilskrive betaler rente allerede tirsdag.

Uden en omlægning af bogføringen af dankortbetalinger havde betalers bank ifølge de nye bestemmelser været nødt til at tilskrive rente frem til onsdag, dvs. dagen, hvor pengene blev hævet. Da modtagers bank skal begynde at tilskrive rente samme dag, ville kunderne dermed ikke længere miste en dags rente.

BETALINGSAFVIKLING I ANDRE LANDE

En række lande har inden for de seneste år omlagt deres betalingssystemer – eller har konkrete planer om at gøre det – med henblik på at reducere afviklingstiden for betalinger. I flere af disse lande er det i dag muligt at gennemføre en betaling inden for samme dag. Det drejer sig bl.a. om Norge, Sverige, Holland og Storbritannien, jf. tabel 3.

Norge

Det har i flere år været muligt at gennemføre bl.a. netbankoverførsler og kortbetalinger inden for samme dag. Betalingerne afvikles i systemet NICS, der tre gange dagligt opgør bankernes indbyrdes forpligtelser. Bankerne udveksler derpå penge på konti i centralbanken, Norges Bank, inden de straks efter bogfører kundernes konti.

Afviklingstiden for en betaling afhænger af, hvornår på døgnet den foretages. Sker det i dagtimerne, tager det typisk ikke længere end 3-4 timer, før beløbet er indsat på modtagers konto. Banksektoren, der ejer NICS, overvejer at indføre en ekstra daglig afvikling, som yderligere vil reducere afviklingstiden.

Sverige

Borgere kan foretage netbankoverførsler, der gennemføres inden for samme dag. Det sker i systemet Dataclearingen, der fire gange om dagen opgør bankernes nettoforpligtelser. Som i Norge udveksles der hver gang penge i centralbanken, Sveriges Riksbank, og umiddelbart herefter bogfører bankerne på kundekonti.

Banksektoren arbejder i øjeblikket på at udvikle et nyt system til at afvikle bl.a. netbankoverførsler. Det er inspireret af det britiske Faster Payments Service, jf. nedenfor, og vil gøre det muligt at foretage over-

OVERSIGT OVER UDVALGTE LANDES BETALINGSSYSTEMER

Tabel 3

	Kan betalinger gennemføres samme dag?	Betalingstyper, der kan gennemføres samme dag	Bogføring af kundekonti før afvikling
Norge	Ja	Alle	Nej
Sverige	Ja	Netbankoverførsler	Nej
Holland	Ja	Alle	Nej
Storbritannien	Ja	Netbankoverførsler	Ja
Danmark	Nej	Ingen	Nej

Anm.: Tabellen viser, om de nationale systemer til afvikling af borgeres betalinger – i Danmark Sumclearingen – giver mulighed for at gennemføre betalinger inden for samme dag. Den svenske banksektor arbejder i øjeblikket på at udvikle et nyt system til at afvikle bl.a. netbankoverførsler, så disse kan gennemføres med det samme.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

førsler, så de er modtageren i hænde på få sekunder, vel at mærke hele døgnet alle ugens dage.

Kortbetalinger afvikles ikke i Dataclearingen, men i systemer ejet af kortselskaber, fx Visa og Mastercard. Afviklingen af disse betalinger strækker sig normalt over minimum én dag, og ligesom i Danmark kan der gå op til flere dage, hvis betalingerne foretages i forbindelse med weekender og helligdage.

Holland

Betalingerne afvikles endnu hyppigere end i Norge og Sverige. I betalingssystemet opgøres bankernes nettopositioner hver halve time, og pengene udveksles på konti i centralbanken, De Nederlandsche Bank. Når bankerne har den fornødne information om betalingerne, bogfører de herefter på kundekonti.

Banksektoren er kendetegnet ved en høj koncentrationsgrad, idet tre banker tegner sig for praktisk talt alle betalinger. Det betyder, at en relativt stor del af betalingerne er mellem kunder i samme bank. Disse betalinger kan gennemføres direkte i den enkelte banks bogføringssystem og dermed med det samme.

Storbritannien

Siden maj 2008 har borgere haft mulighed for at foretage bl.a. netbankoverførsler via Faster Payments Service. Systemet er åbent hele døgnet alle ugens dage og garanterer, at betalinger gennemføres inden to timer. I praksis sker det for mange betalinger med det samme. Det kan lade sig gøre, fordi betalingerne bogføres, før de afvikles.

Der er dog risici forbundet med en sådan praksis, da modtagers bank endnu ikke har modtaget pengene fra betalers bank. Bankerne har imidlertid indført foranstaltninger, der reducerer disse risici, og desuden udveksler de nettopositioner tre gange dagligt på konti i centralbanken, Bank of England.

Faster Payments Service håndterer ikke kortbetalinger, der ligesom i Sverige afvikles i kortselskabernes egne systemer. En kortbetaling i Storbritannien er normalt 2-3 dage undervejs, inden den indsættes på modtagerens konto.

ARBEJDSGRUPPEN OM NATIONALE BETALINGER

Økonomi- og erhvervsministeren bad i 2009 Nationalbanken varetage formandskabet i en arbejdsgruppe, der skulle analysere afviklingstiderne for betalinger i Danmark. Det skete på baggrund af en opfordring fra Folketinget ved behandlingen af lov om betalingstjenester

om at undersøge, hvorfor disse er længere end i Holland og Storbritanien.

Nationalbanken nedsatte en arbejdsgruppe med parter, der har interesse i den danske betalingsinfrastruktur. Arbejdsgruppen fik til opgave at belyse, hvilke tiltag der skulle iværksættes, for at nationale betalinger kunne gennemføres inden for samme dag. Endvidere skulle den vurdere fordele og ulemper ved kortere afviklingstider.

Arbejdsgruppen offentliggjorde en rapport i januar 2010. Den anbefalede at undersøge, hvorledes afviklingen af betalinger i forbindelse med weekender og helligdage kunne flyttes, så de blev gennemført hurtigere, og hvordan der kunne indføres en ekstra daglig afvikling af konto-til-konto-overførsler, herunder betalinger via netbank.

Desuden anbefalede arbejdsgruppen at undersøge, om det var muligt at udskyde bankernes skæringstidspunkt for betalinger til afvikling samme nat. Det ville betyde, at flere betalinger, der var foretaget i aften-timerne, kunne indgå i nattens afvikling og blive bogført på modtagers konto dagen efter.

Finansrådet har efterfølgende vurderet konsekvenserne af at gennemføre rapportens anbefalinger og er nået frem til, at de – bortset fra en udskydelse af skæringstidspunktet, der kan iværksættes uden nævneværdige omkostninger – vil medføre en fordyrelse af betalingsinfrastrukturen, der ikke står mål med gevinsten for kunderne.

Nationalbanken anser derfor ikke, at arbejdsgruppen har færdiggjort det arbejde, som den var nedsat til at udføre. Samtidig har udviklingen i andre lande vist, at der er behov for at overveje andre modeller, der kan føre til hurtigere betalingsafvikling. Nationalbanken har derfor meddelt Økonomi- og Erhvervsministeriet, at arbejdsgruppen vil fortsætte.

I forlængelse heraf har Nationalbanken indkaldt arbejdsgruppen til nye møder. I første omgang skal den udarbejde et beslutningsgrundlag med konkrete tiltag, der kan reducere afviklingstiden for betalinger i Danmark, og en tidsplan. Målsætningen er at have dette arbejde afsluttet inden udgangen af 2011.